

POČÁTKY OPERY NA MORAVĚ (SOUČASNÝ STAV VĚDOMOSTÍ)

JIRÍ SEHNAL

Dnes lze již bezpečně říci, že počátky operních představení na Moravě spadají do dvou posledních desetiletí vlády císaře Karla VI., tedy přibližně do let 1720–1740.¹ Pomineme-li mohutný impuls, jakým byla pro operu v českých zemích korunovační opera J. J. Fuxe Costanza a Fortezza uvedená roku 1723 v Praze, nemůžeme přehlédnout, že opera jako reprezentativní hudební forma baroka zdomácněla na Moravě právě v době vrcholného rozvoje baroka. Ne náhodou lze označit za typické barokní osobnosti ty feudály, kteří se nejvíce zasloužili o uvedení opery na Moravu. Byli to hrabě Jan Adam z Questenbergu (1678–1752), kardinál Wolfgang ze Schrattenbachu (1711–1738) a hrabě František Antonín Rottal (1717–1762).

Místa, kde byla opera provozována, byla především sídla zmíněných šlechticů: Jaroměřice nad Rokytnou, Kroměříž, Vyškov a Holešov. Vedle těchto míst znalo operu též Brno, kde byli jejími podporovateli kromě zmíněných osobností ještě další představitelé moravské šlechty a měšťanstvo.

Operou v Jaroměřicích se zde nebudeme zabývat, protože o ní pojednal na svou dobu vyčerpávajícím způsobem Vladimír Helfert a jeho zjištění nelze ani dnes podstatně obohatit.² Shrnujeme pouze, že v Jaroměřicích se konala operní představení již od roku 1722 a prováděla je vlastní kapela hraběte Questenberga za řízení maestra Františka Václava Míči (1694–1744). Repertoár tvořily převážně opery italských skladatelů, zvláště od Bioniho, Bononciniho, Caldary, Contiho, Lea, Pergolesiho, Pory, Sarriho, Vinciho, ale též od kapelníka Míči. Opery se zpívaly nejčastěji italsky, někdy však též německy nebo dokonce česky. Operní představení se tu konala až do roku 1740 nebo ještě déle. Libret je dochováno poměrně málo a skutečný počet nastudovaných oper nelze přesně zjistit. V některých letech bylo v Jaroměřicích nastudováno až 5 různých oper a uskutečněno až 10 představení (například roku 1738).

Základ našich vědomostí o počátcích opery na Moravě tvoří především dochovaná tištěná libreta. Obsahují kromě obsahu a celého textu opery někdy též jména skladatele, libretisty a účinkujících. Ve své době plnila libreta podobnou funkci jako dnešní programy vydávané k jednotlivým inscenacím a byla pro zájemce k dostání i mimo dobu představení za poměrně nízkou cenu.

V tabulce uvádíme dosud známá moravská operní libreta z první poloviny 18. století podle míst provedení (Kroměříž, Vyškov, Brno, Holešov) i s dalšími podrobnostmi o jednotlivých operách. Názvy oper jsou uvedeny pouze italsky, i když bylo libreto vytištěno dvojjazyčně (italsky a německy). Libreta se dochovala v různých knihovnách a archívech, mnohdy unikátně. Z toho důvodu udáváme u známých exemplářů i jejich signatury. Název knihovny uvádíme zkratkou. Uvedená libreta pocházejí z těchto knihoven:

- 1 HAM — Ústav dějin hudby Moravského muzea v Brně,
- 2 Krom — zámecká knihovna v Kroměříži (pro stručnost nově uvádím signatury, ale odkazují na pořadová čísla ve své bibliografii³),
- 3 Lub — Semeniška knižnice, Ljubljana (většina libret z této knihovny pochází z majetku Františka Josefa Thallmainera)⁴

KROMĚŘÍŽ

Poř.č.	Název opery	Doba provedení	Dedikace	Libretista	Skladatel	Dochovaná libreta
1	Engelberta	1728 léto	W. Schrattenbach	A. Zeno?	—	SVKO 35.739
2	Bajazet	1728 31. 10.	W. Schrattenbach	A. Piovene?	F. Gasparini?	Krom 25
3	Faramondo	1729 léto	W. Schrattenbach	A. Zeno?	—	Lub AE 66
4	Antioco	1729 31. 10.	W. Schrattenbach	A. Zeno	V. Gurecký	UKB ZD 21. III/2.43; Lub AE 59
5	Astarto	1730 léto	W. Schrattenbach	A. Zeno	G. Bononcini	Lub AE 86/3
6	Griselda	1730 31. 10.	W. Schrattenbach	A. Zeno	V. Gurecký	Lub AE 60
7	Coronide	1731 léto	W. Schrattenbach	A. Zeno	F. Peli	SVKO 24.769
8	Lucio Papirio	1732 léto	W. Schrattenbach	A. Zeno	G. Giacomelli	Krom 279; UKB kap. K 2703 adl. 4
9	II Demetrio	1733 léto	W. Schrattenbach	P. Metastasio	J. A. Hasse	NH; Lub AE 86/4
10	Giasone	1733 léto	W. Schrattenbach	S. Stampiglia	N. Porpora	Lub AE 85/1; Lub AE 85/2
11	Ezio	1733 31. 10.	W. Schrattenbach	P. Metastasio	N. Porpora	HAM B 325; Lub AE 69; Lub AE 85/5

VYŠKOV

12	Tito Vespasiano ovvero la clemenza di Tito	1736 léto	W. Schrattenbach	P. Metastasio	J. A. Hasse	UKB K 2703, adl. 5; NH
13	Catone in Utica	1736 31. 10.	W. Schrattenbach	P. Metastasio	L. Leo	Krom 222
14	Alessandro in Sidone	1737	W. Schrattenbach	A. Zeno — P. Pariati?	G. A. Bonon- cini	NH

BRNO

Poř.č.	Název opery	Impresário	Doba provedení	Dedikace	Libretista	Skladatel	Dochovaná libreta
15	Argippo	A. Mingotti	1733 karneval	M. H. hr. Althan	D. Lalli?	A. Constantini	Lub Z VII 6/3
16	Gli amatori amari	A. Mingotti	1733 karneval	M. U. hr. Kaunic	—	A. Constantini	UKB ST 1—500.998
17	Armida Abbando- nata	A. Mingotti	1733	M. A. hr. Kauni- cová	F. Silvani?	E. Bambini	SVKO 601.245
18	Argenide	A. Mingotti	1734 karneval	F. J. hr. Troyer kanovník olom.	(A. Giusti)	B. Galuppi	SVKO 36.074; SVKO 601.256; Krom 13
19	La pravita castigata	A. Mingotti	1734 karneval	bar. Šubif, Mora- vec, B. J. Žalkov- ský	—	E. Bambini	UKB B 6527
20	Lucio Vero	A. Mingotti	1734 karneval	F. A. hr. Rottal	A. Zeno?	B. Galuppi	SVKO 601.243
21	Arianna e Teseo	A. Mingotti	1734 podzim(?)	H. K. hr. Proskau	P. Pariati?	N. Porpora?	Krom 14
22	Didone	A. Mingotti	1734 podzim (po 16. 12.)	J. A. hr. Paar	P. Metastasio?	D. Sarri	UKB CH Bi b. II. E. 24. 2. R; UKB ST 1—242.152
23	Orlando furioso	A. Mingotti	1735	F. S. F. hr. Satzen- hofen	(G. Braccidi)	A. Vivaldi — D. Sarri*)	UKB CH Bib. II. E. 33. 2. R
24	Antigona in Tebe	A. Mingotti	1736 karneval	J. A. hr. Questen- berg	B. Pasqua- ligo?	G. M. Orlandi- dini?	Krom 11
25	Cambise Sacrilego	Fantasia	1736 podzim	kard. Schratten- bach	—	—	SVKO 24.634
26	Argene	Manfredi	1738 karneval	R. hr. Schratten- bach	—	M. Lucchini	NH
27	Arsace	Manfredi	1738 karneval	L. hr. Dietrich- stein	A. Salvi?	M. Lucchini	NH

BRNO

Poř. č.	Název opery	Impresáři	Doba provedení	Dedikace	Libretista	Skladatel	Dochovaná libreta
28	Gli veri amici	Manfredi	1738 karneval	M. U. hr. Kaunio	F. Silvani - D. Lalli?	M. Lucchini	Krom 352
29	Elisa, regina d. Tiro	Fantasia	1738 podzim	L. hr. Dietrich- stein	A. Zeno - P. Pariati?	A. Constantini	NH
30	Penelope la casta	Fantasia	1739 karneval	moravská šlechta	M. Noris?	G. Porta	NH
31	Vincislao	Fantasia?	1739 podzim	M. U. hr. Kaunio	A. Zeno	M. Lucchini	Krom 382
32	Cleonice a Demet- rio	Fantasia	1740 karneval	L. M. Dietrich- stein	P. Metastasio	M. Lucchini	Krom 223
33	Alessandro Severo	?	1740 podzim před 20. 10.	K. hr. Serény	A. Zeno	M. Lucchini	Krom 377

*1) V italské části je uveden Vivaldi, v německé Sarri

HOLEŠOV

Poř. č.	Název opery	Doba provedení	Dedikace	Libretista	Skladatel	Dochovaná libreta
34	Partenope	1733 červenec	Cecilie Rottalová	S. Stampiglia	E. Bambini — J. G. Orsler — J. F. Seidl	HAM B 325; UKB ST 1—19.303
35	Artaserse	1733 15. 10.	sine	P. Metastasio	E. Bambini — J. F. Seidl	UKB CH Turm. VI. E. 42.2. R; Krom 220
36	Amore e pace	1734	Cecilie Rottalová	—	G. N. Alberti	UKB ST 1—239.937
37	Astianatte	1735 26. 7.	F. A. Rottal	A. Salvi?	G. N. Alberti	HAM B 383
38	L'Olimpiade	1736 26. 7.	F. A. Rottal	P. Metastasio	J. A. Hasse	Krom 228
39	Cesare in Egitto	1736 26. 7.	F. A. Rottal	dr. Salvi	J. A. Hasse	NH
40	Sesostris	1738 12. 10.	vrchnost	A. Zeno - P. Pa- riati?	I. Holzbauer	Krom 311
41	Amore e Fortuna	1739 léto	vrchnost	F. Passarini?	G. Porta?	UKB Turm. VI. E. 43.2. R; Krom 10
42	Nel perdono la vendetta	1739 podzim	sine	C. Pagnicesa?	G. Porta?	Krom 247
43	Vologeso re de Parti	1739 podzim	vrchnost	A. Zeno?	I. Holzbauer	Krom 358

- 4 NH — knihovna zámku Nové hrady (nemá signatury, libreta jsou citována podle katalogu těchto libret v HAM).
 5 SVKO — Státní vědecká knihovna v Olomouci,
 6 UKB — Universitní knihovna v Brně.⁵

Pokud nebyla jména libretistů a skladatelů uvedena přímo v libretu, byla v tabulce doplněna podle O. G. T. *Sonneck* (Catalogue of Opera librettos printed before 1800. Washington 1914). Takto zjištěná jména jsou buď v závorce (v případě jistoty), nebo s otázkou (v případě pravděpodobnosti). Užitečné je srovnat moravská libreta s pražskými z přibližně stejné doby, jejichž soupis viz *Kneidl, P.*: Libreta italské opery v Praze v 18. století. Strahovská knihovna I, Praha 1966. Řada oper má stejné názvy a pravděpodobně i stejné libretisty, ale v Praze se hrála s hudbou jiných skladatelů než na Moravě.

Z tabulky je patrné, že neznáme dosud všechny opery, které se u nás hrály v dvacátých a třicátých letech 18. století, protože mezi jednotlivými librety jsou často nelogické časové mezery. Musíme proto doufat, že se časem podaří najít ještě další libreta. Ani soupis dochovaných oxem-sazení není bohužel uveden ve všech libretech. Zatímco libreta brněnská a holešovská obsahují jména zpěváků, libreta kroměřížská a vyškovská je nejmenší ani jednou. Poněvadž jména účinkujících nebylo možno z technických důvodů zachytit v tabulce, uvádíme jejich abecední přehled v původní ortografii s eventuálními zmínkami o jejich původu nebo funkci. Čísla odkazují na opery, v nichž jmenovaní vystupovali. Čísla 1—14 patří Schratzenbachově operě v Kroměříži a Vyškově, čísla 15—33 Brnu, z toho čísla 15—24 éře Mingottiho, čísla 34—43 Holešovu.

- Alberti, Giuseppe — di Padova 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24
 Albuzzo, Ottavio — virtuoso di S. E. il Sign. Conte Leopoldo di Dittrichstein (u č. 40 — ein Mayländer) 29, 30, 40
 Andreides, Rosalia (Holtzbauerin) 34, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 43
 Bambini, Laura — di Pesaro 15, 16, 17, 18, 19, 20, 34, 35, 38, 39
 Battaglini, Domenico — di Pesaro 15, 16, 17, 18, 19, 20, 34, 35, 38, 39
 Beer, Carlo 38, 39
 Cajo, Bartolomeo — di Venezia 17, 18, 19, 20, 24
 Cardini, Rosa — di Venezia 17, 18, 19
 Casarini, Domenica 26, 27, 28, 29, 30, 40
 Cattani, Dario Luca — di Pistoia 40, 41, 43
 Co(n)stantini, Giacinta — nata Spinola-Fiorantina 15, 16, 20, 30, 32, 41, 43
 Cosimi, Anna — Romana — virtuosa di S. A. S. il Sign. Principe Ereditario di Modena 21, 22, 23, 24
 Danese, Johann Baptist 40
 Danese, Teresa (Pischlin) 29, 30, 33, 40, 41, 43
 Danese, Veneranda 26, 27, 28, 32
 Dardozzi, Carlo — di Faenza 21, 22, 23, 38, 39
 Della Parte, Anna Caterina 32, 33
 Della Stella, Giovanna 32, 33
 Denzia viz Peruzzi, Teresa
 Fantasia, Rosalia — di Mantova 21, 22, 23
 Flora, Margarita — Veneziana 15, 16, 21, 22, 23
 Gabbiati, Giuseppe (u č. 40 — ein Venetianer) 29, 30, 40, 41, 43
 Gaggiotti, Pellegrino 31, 32, 33
 Galetti, Filippo — di Cortona 24
 Grimm, Maria Anna de 42
 Hauschke, Giovanni 34
 Heisler Teresa de (contessa) 42
 Holtzbauerin, Rosalia viz Andreides, Rosalia
 Isola, Anna 31, 32, 33
 La Denzia viz Peruzzi, Teresa
 Lu(c)chini, Matteo 15, 27, 28
 Madonis, Gerolama 26, 27, 28, 29, 30
 Marieschi, Marc' Antonio 32, 33
 Marini, Francesco 30
 Mauro, Antonio — výtvarník 29
 Michielli, Giovanni — Padovano 15, 16, 21, 22, 23
 Monti, Cecilia — Romana 17, 18, 19, 20, 24, 30

- Moretti, Lorenzo — di Venezia 24
 Moretti, Margarita — di Bologna 24
 Naweschianin, Sofia 38, 39
 Orlandi, Chiara — di Mantova 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 30
 Panuzzi Leopoldo — mastro di ballo 14
 Parte, Anna Caterina della viz Della Parte, Anna Caterina
 Persone, Cattarina 26, 27, 28
 Peruzzi Teresa — detta la Denzia 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24
 Pischl, Wentzl 40, 43
 Pischlin Teresa viz Danese, Teresa
 Podstatský, Jan — baron 42
 Ramis, Cecilia 16
 Rottal, Maria Anna di (contessa) 42
 Rottal, Massimiliani di (contessa) 42
 Seemanin, Giovanna 34, 35, 36
 Seidl, Ferdinand 34, 35
 Sosvè, Teresa 32, 33
 Spinola viz Co(n)stantini, Giacinta
 Stella, Giovanna della viz Della Stella, Giovanna
 Stochinger, Carlo — mastro di ballo 26, 27, 28
 Tassoli, Domenico 26, 27, 28
 Zanoia, Federico — ingegniero e pittor Veneto 17, 18, 20, 39

Do nedávné doby patřila libreta k téměř jediným dokladům o existenci barokní opery na Moravě. Poznatky z nich získané posloužily k vyhledání dalších zpráv z jiných pramenů, zvláště z matrik měst,⁶ kde se opera provozovala. Jinak je aktový materiál o operě stejně chudý jako materiál o šlechtických kapelách.

Po Jaroměřicích se objevila opera nejdříve asi v Kroměříži, kde měla své hlavní sídlo kapela olomouckého biskupa kardinála Schratzenbacha. Této kapele chtěl věnovat monografii již Vladimír Helfert,⁷ avšak předčasná smrt mu v tom zabránila. Helfert asi přecenil pramennou základnu, neboť aktový materiál obsahuje o kardinálově kapele mizivě málo zpráv. Schratzenbachova volná korespondence, uložená ve Státním archivu v Olomouci, se týká převážně církevních a politických záležitostí, aniž by nám dovolovala blíže nahlédnout do života na kardinálově dvoře. Z jeho hudební sbírky se nedochovala ani jedna skladba. Musíme se proto smířit s tím, že se nám nepodaří najít k jedenácti schratzenbachovským libretům z let 1728—1737 podrobnější dokumentaci. Jak v Kroměříži, tak ve Vyškově byly hlavní záležitostí operních produkcí kardinálovy jmeniny a narozeniny. Důvodem k přenesení operních představení do Vyškova bylo asi postavení nového divadla ve Vyškově podle návrhu Gaetana Fantiho, jak na to výslovně upozorňuje poznámka v libretu 13.⁸ Zatím co ve své rezidenci dal kardinál provádět opery pravidelně, je mezi mecenáši opery v Brně jmenován pouze jedenkrát (č. 25). Místo toho byla v Brně na jeho rozkaz prováděna oratoria, která snad měla vytvořit v postní době protiváhu tehdy oblíbených komedií s hansvurstem. Zatím známe tato oratoria provedená z kardinálova popudu v Brně:⁹

- 1727 Santo Ermenegildo — hudba D. Sarri
 1729 La deposizione della croce di Gesù Cristo
 La speranza consolata da S. Nicolo vescovo di Mira
 San Alessio
 1730 Bersabea — hudba G. Reutter
 La caduta di Gerico — hudba A. Caldara
 Il mondo trionfante nella concezione di Maria sempro Vergine — hudba N. Logroscino
 Morte e sepoltura di Christo — hudba A. Caldara
 Santa Cecilia — hudba Giov. Costanzi
 Il trionfo della Croce — hudba Cos. Predieri

- 1731 *Cristo nell' orto* — hudba J. J. Fux
Giacobbe — hudba V. M. Gurecký
La passione di Gesù Cristo — hudba A. Caldara
Santa Catterina — hudba Sandoni di Bologna
1732 *Il martirio di S. Giovanni Nepomuceno* — hudba N. Porpora
La santissima annunziazione di Maria sempre Vergine — hudba L. Vinci
Il trionfo della Croce — hudba L. Leo
1733 *Santa Elena al Calvario* — hudba L. Leo
1734 *San Francesco di Paolo* — hudba V. M. Gurecký
1736 *Gioas re di Giuda* — hudba V. M. Gurecký
1738 *La divina pietà trionfante nell' Imacolata Concezione di Maria Vergine* — hudba N. Porpora

Na tvorbě oratorií, jež byla po hudební stránce neméně náročná než tehdejší opery, se jako skladatel podílel nejen kardinálův kapelník V. M. Gurecký, ale též kardinálův libretér oratorií k Bersabea, *Giacobbe* a *Gioas*.

Podobně jako u oper máme i u Schrattenbachových oratorií zatím nevysvětlené mezery. Bylo-li v roce 1730 provedeno z kardinálůva rozkazu v postní době v Brně šest oratorií, čím vysvětlit, že například v roce 1735 nebylo provedeno ani jedno oratorium? Nejjednodušší, ale ne zcela uspokojivé vysvětlení by bylo, že dochovaná libreta oratorií jsou jen zlomkem toho, co se v postě v našich kostelích provozovalo. Vždyť například šest oratorií provedených roku 1730 je úctyhodný počet, i když šlo o kompozice menšího rozsahu, než byly opery.¹⁰

Poněvadž neznáme obsazení ani jedné opery dávané na Schrattenbachově dvoře, nevíme, zda byli pro operní představení v Kroměříži a Vyškově angažováni též italská zpěváci anebo zda i pěvecké party byly obsazeny kardinálůvými zaměstnanci, mezi kterými bylo ovšem nemálo Italů. Přibližný obraz o Schrattenbachově kapele nám poskytne pohled jejich dosud známých členů.

Kapelníkem byl Václav Matyáš Gurecký. Jeho rodiče pocházeli z Příbora, ale roku 1700 byli usazeni již v Přerově. Václav Matyáš se narodil v Přerově 4. 8. 1705. Všeobecně i hudební vzdělání nabyt nejspíše u piaristů v Kroměříži, neboť od roku 1724 zastával v jejich hudebním semináři funkci preceptora. Roku 1729 se oženil v Kroměříži s dcerou tamního varhaníka Antona Bernkopfa a patrně již tehdy sloužil u kardinála. Když roku 1731 žádal o místo dómského kapelníka v Olomouci, zdůraznil, že kardinál mu umožnil studium u Antonia Caldary ve Vídni. Kapelnické místo u kardinálův dvoře muselo mít patrně nějaké nevýhody, když Gurecký dal přednost ho. Zemřel neočekávaně koncem července 1743. Jeho nástupcem na dómě se stal jeho bratr Josef, který předtím patrně také působil v Schrattenbachově kapele. Ač byl V. M. Gurecký velmi plodný skladatel oper, oratorií i chrámové hudby dochovalo se jeho děl velmi málo.¹¹

Nástupcem Gureckého v kapelnické funkci se stal pravděpodobně italský skladatel Carlo Tessarini (1690-cca 1765). Soudím tak proto, že přibližně v letech 1736–1738 vyšel v Amsterdamu jeho op. 4 *La Stravaganza* věnovaná kardinálovi,¹² na němž se Tessarini nazývá *Direttore della Musica Instrumentale della prefata Altezza Em.* Moje domněnka je ještě podpořena tím, že dosavadní hudební historiografie nemá z let 1733–1738 o Tessarinim zpráv. Je proto možné, že právě v letech 1736–1738 byl Tessarini zaměstnán u Schrattenbacha. Tessariniho jméno se však zatím nepodařilo najít ani v aktovém, ani v hudebním materiálu z moravské oblasti, takže zmíněnou hypotézu nelze doložit dalšími důkazy. Kdo se stal nástupcem Tessariniho, není

známo, i když nelze vyloučit možnost, že jím byl bratr Václava Gureckého Josef (narozen 1. 3. 1709 v Přerově).

Z dalších členů Schrattenbachovy kapely můžeme zatím jmenovat jen osm osob:

Adolph, Leopold — tubiceon alicuius apud E. Card., jehož biografická data lze čerpat z kroměřížských, vyškovských a brněnských matrik. V biskupských službách vytrval až do roku 1700, kdy v 66 letech zemřel.¹³

Bees — Majerin, Maria Rosalia byla podle vyškovské matriky roku 1735 kardinálovou zpěvačkou (ad aulam Em. Suae... cantatrix). Je to zatím jediná známá zpěvačka u kardinálůva dvora. Flock, Joseph byl podle vyškovské matriky roku 1735 tubiceon apud S. Em.

Fornarini, Antonio z Urbina sloužil u Schrattenbacha přibližně v letech 1734–1738 jako musicus camerae.¹⁴

Hoffolner, Bernard byl roku 1734 označen jako musicus, když zastupoval 30. 5. v Brně kardinála jako kmořa při křtu dcery známého principála Johanna Felixa Kurze. Účast kardinála při křtu komediantovy dcery je překvapující, když si uvědomíme, jak byl kardinál vůči kočovným herecům zaujatý a jak ještě roku 1728 přísně vystupoval proti jejich účinkování v adventě a v postě. Zmíněný Hoffolner je 9. 9. téhož roku titulován ve Vyškově camerarius. Z toho je patrné, jak je někdy obtížné poznat, kdo byl členem kapely.

Harbich, Carolus byl s titulem tubiceon Em. v kardinálůvých službách přibližně v letech 1730–1734 a roku 1734 se stal zemským trubačem.¹⁵

Regini, Philippus je zaznamenán v kroměřížské matrice 25. 6. 1731, kdy byl v Kroměříži pochován (ve věku 48 let), s titulem ecclesiasticus Aulae, Capollanus et Musicus Cremsirii. Jeho jméno upomíná na častou zkomoleninu jména skladatele Vincenza Righiniho, ale souvislost mezi kroměřížským Reginim a Righinim nelze prokázat.

Schubert, Christian pocházel z Budišova a byl odchovancem kroměřížského piaristického hudebního semináře. Je o něm známo, že byl přijat ke kardinálovi dvoru pro své mimořádné pěvecké schopnosti.¹⁶ Podobné záměry měl snad dvůr i s Josefem Wernorem z Vyškova, protože se za jeho přijetí do kroměřížského piaristického semináře přimlouval.¹⁷

Hudebníků a zpěváků muselo být vzhledem k významu kardinálových kapel mnohem více, ale sotva se nám je někdy podaří zjistit všechny. Patrně Tessarini, Fornarini a Regini nebyli jediná italská hudebníci v kardinálůvých službách. Na pomoc italských operních společností však nebyl kardinál vázán, protože libreta z Kroměříže pocházejí z let, kdy o italských operistech není na Moravě stopy. Kardinálovu přízeň k italské hudbě však znali všichni, neboť pastorální melodrama *Endymio* provedené na jeho počest piaristickými žáky v kroměřížské rezidenci roku 1727 bylo záměrně zpracováno italským stylem.¹⁸ Do jaké míry byla kroměřížská a vyškovská operní představení přístupna i obecnstvu mimo okruh panstva a jejich služebnictva, nelze říci.

V Brně se podle d' Elverta¹⁹ konala operní představení již od roku 1728, ale d' Elvertovy údaje o libretech jsou tak zmatené, že je nelze brát vážně, nehledě k tomu, že se je nepodařilo ověřit. Nelze vyloučit, že se v některém šlechtickém paláci v Brně konalo uzavřené operní představení již počátkem 18. století, ale veřejné operní produkce začínají v Brně prokazatelně až koncem roku 1732.²⁰

Na podzim roku 1732 přijel do Brna z Prahy impresárió Angelo Mingotti (ein Prager Operist) se svou operní společností a požádal 3. 10. zemské hejtmanství o dovolení hrát v brněnské jízdárně²¹ opery s burleskními intermezzy (*Opern mit pourlesque mittel Spillen*). Koncese byla Mingottimu udělena 17. 10., ale ve věci pronájmu jízdárny byl odkázán na správu města. Městská rada projednala Mingottiho žádost 13. 10.²² a povolila, aby Mingotti postavil divadlo vedle jízdárny (ausser der Reitschul). Mingotti chtěl totiž v divadle instalovat dvoje železná kamna a magistrát se obával, že by tato kamna mohla způsobit v jízdárně požár. 27. 10. byl Mingotti upozorněn, aby při stavbě divadla nezatarasil cestu, která vedla od Brněnské brány do města a po které se přivážely do Brna potraviny. 19. 11. mu byly z bezpečnostních

důvodů přiděleny ruční stříkačky pro případ požáru.²³ Poněvadž ve stejné době hrála v Brně též činoherní společnost, byl komisař opery a komedie hrabě Franz Anton Salava pověřen stanovit dny, ve kterých se bude hrát opera a ve kterých činohra,²⁴ aby nedocházelo mezi komedianty a operisty k nedorozuměním a aby též obecenstvo bylo spokojeno. Kdy začal Mingotti ve svém divadle hrát, není jasné. Rozhodně hrál již v listopadu, jak o tom svědčí zmínka o stříkačkách a především jeho další žádost z 28. 11. o povolení dávat operní představení i v adventě třikrát týdně, jak tomu bylo dosud. (!) I v tom mu magistrát vyhověl s výslovným poukazem na obdobnou praxi v jiných městech říše jako například ve Vídni, Praze a Vratislavi.²⁵ Mingotti byl pouze vyzván, aby projevil patričníou pozornost cenzorům. Osoby pověřené cenzurou — zemský hejtman a hrabě Salava — měly totiž dostat zdarma dvě nejlepší lóže v divadle, kde bylo dobře vidět i slyšet. 23. 2. 1733 podal Mingotti další žádost, aby směl hrát i v zimní sezóně 1733—1734. Odůvodnil ji tím, že do výstavby divadla (Theatrum ob der Reitschul) investoval přes 1000 zl., a dále tím, že si při své poslední cestě do Itálie najal nové zpěváky. Byli to snad zpěvák B. Cajo a zpěvačka R. Cardini, C. Monti, Ch. Orlandi a T. Peruzzi, kteří se poprvé objevují v libretu č. 17 z konce roku 1733.

V Brně se Mingottimu asi dobře vedlo, neboť 3. 3. 1734 zažádal o další povolení hrát v novém divadle v taverně (in dem allhiesigen neuen Teatro in der Taffern),²⁶ které bylo vybudováno v místech dnešní Reduty. Na konci zimní sezóny 1734—1735 zažádal Mingotti ještě jednou, aby směl hrát v Brně i v zimní sezóně 1735—1736. Ve své žádosti se odvolával na to, že v Brně hraje již po dva (!) roky pro všechny stavy.²⁷ Z toho je patrné, že Mingottiovo představení byla přístupná všem společenským vrstvám za vstupné. Mingotti odešel z Brna patrně krátce po skončení zimní sezóny 1735—1736, poněvadž 27. 2. 1736 požádal magistrát, aby mu vystavil vysvědčení o jeho řádném chování v Brně. V tom bylo Mingottimu velmi ochotně vyhověno.²⁸ Není jasné, kam a z jakých důvodů Angelo Mingotti odešel z Brna. Teprve na podzim roku 1737 se objevil ve Štýrském Hradci, kde již od jara roku 1736 hrál opery jeho bratr Pietro. Poněvadž u Pietra Mingottioho vystupovali již tehdy někteří zpěváci (Alberti, Orlandi, Peruzzi, Flora, Michielli), kteří předtím vystupovali u Angela Mingottioho v Brně, domnívá se E. H. Müller,²⁹ že již v jarní sezóně roku 1736 pomáhal Angelo řídit stagionu v Štýrském Hradci svému bratrovi Pietrovi. Již tehdy tu byly provedeny i dvě opery od G. N. Albertiho (Ipermestra a La fede ne' tradimenti), který byl v letech 1734—1735 zaměstnán u hraběte Rottala, ale současně zpíval i u Angela Mingottioho v Brně.

Po odchodu Mingottioho společnosti nedosáhly operní produkce v Brně již nikdy své dřívější umělecké úrovně. Organizování operních představení se ujal bývalý učitel italštiny Filippo Neri del Fantasia,³⁰ který se však rozhodl z ekonomických důvodů uvádět i německé komedie. O povolení hrát nejen opery, ale i činohry v nové opeře (neues Opernhaus — dnešní Reduta) si zažádal 8. 10. 1736. Spojil se s herečkou v Brně oblíbeného Felixe Kurtze. Nevíme, proč Fantasiu vystřídal v následující sezóně Alessandro Manfredi, jehož žádost je datována 12. 9. 1737. Také Manfredi, který se zdržel v Brně až do karnevalu 1738 (žádost z 30. 1. 1738), uváděl z komerčních důvodů v Redutě nejen opery, ale vkládal do nich i více vergnügen Unterhaltung ein Teütsches Zwischenspiel. Na zimu roku 1738 však dostal povolení znovu Fantasia, jehož operní společnost opět vystupovala ve spojení s německými činoherci. Hrál i na jaře a na podzim roku 1739 a v karnevalu roku 1740 (žádost již z 5. 9. 1739!). V polovině roku 1740 se však přeměnila Fantasiova společnost v činoherní, neboť impresáριο v žádosti z 30. 8. 1740 oznámil, že tentokrát již nehodlá hrát italské opery,

ale různé činohry a nové burlesky, pro které má deset výborných herců a znamenitého hansvursta. Nemohl to být tedy Fantasia, kdo dával v Brně na podzim roku 1740 Alessandra Severa. Tato opera musela být provedena před 20. říjnem, neboť toho dne zemřel císař Karel VI. a po celé říši byl vyhlášen státní smutek, po jehož dobu nebylo dovoleno pořádat divadelní představení. Jakmile skončil státní smutek, zažádal si Fantasia o nové povolení (2. 5. 1741), ale opět jen pro komedii. Od této doby není o opeře v Brně zpráv až do konce roku 1749, kdy navštívila Brno opera Petrioliho. Proniknutí vídeňské frašky do Reduty, která sloužila za Mingottioho éry pouze opeře, bylo výrazem odklonu obecenstva od vážné opery k lehčímu divadelnímu žánru. Tato změna vkusu nebyla patrně ještě způsobena osvícenskou nechutí k baroknímu patosu, jak jej ztělesňovala italská opera seria, protože ta žila v celé Evropě dále. Proto zůstává poněkud nejasný důvod, proč dalo obecenstvo odchovaně po tři roky repertoárem Angela Mingottioho přednost vídeňské frašce.

Prekvapující skutečností je to, že ani jedno jméno zpěváka nebo zpěvačky známé z brněnských libret nebylo nalezeno v brněnských matrikách, ač například někteří členové Mingottioho společnosti byli ženatí v Brně, kde strávili až tři roky a kde se jim mohly narodit děti. Nepodařilo se zatím zjistit, kde byla Mingottioho společnost v Brně ubytována. Analogicky s programy společnosti Pietra Mingottioho v Hamburku v letech 1743—1745³¹ smíme předpokládat, že ani v Brně neuváděl Angelo Mingotti v jedné sezóně více než tři až čtyři premiéry a že tomu bylo podobně i u pozdějších impresáriů. Ačkoliv se libret asi hodně prodalo, je zvláštní, že neznáme ani jedno libreto z počátku Mingottioho brněnského stagiony z roku 1732. Je však pozoruhodné, jak mohutně bylo brněnské divadelní publikum hned napoprvé zaujato operou, když jedna z nejslavnějších evropských operních společností vydržela v Brně hrát po tři roky. Vždyť táž společnost obstála i před publikem v Hamburku, Praze, Lipsku, Drážďanech a Bonnu. Do Brna však kupodivu po roce 1736 již nezavítala. Pouze jedna z bývalých Mingottioho zpěvaček Giacinta Spinola se v prosinci roku 1752 zastavila cestou do Prahy v Brně a chtěla zde uspořádat pěvecký koncert v Redutě.³²

V Holešově byla obdobná situace jako v Kroměříži a Vyškově. Také zde byla opera prováděna na přání vrchnosti převážně členy hraběcí kapely a pravděpodobně jen pro užší kruh panstva a úřednictva. Na rozdíl od Kroměříže víme, že zde vypomáhali i členové operních společností, které v té době hostovaly v Brně. Zvláštností holešovských produkcí byla občasná aktivní spoluúčast panstva, které muselo být hudebně velmi vyspělé. Panstvo vystupovalo podle dochovaných libret pouze v opeře Nel perdono la vendetta na podzim roku 1739, ale lze předpokládat, že hudebních produkcí, ve kterých spoluúčinkovali členové hraběcí rodiny, bylo v Holešově asi více.³³ V evropském měřítku není podobný případ ojedinělý, neboť v aktivní hudební a herecké činnosti šly tehdy příkladem i korunované hlavy (Ludvík XIV., vídeňský dvůr).

Operní a hudební život se v Holešově objevuje poměrně náhle v roce 1731 a mizí neočekávaně roku 1740. Z italských hudebníků hrál v Holešově významnou roli zpěvák a skladatel ze společnosti Angela Mingottioho Giuseppe Niccolò Alberti. Jeho přítomnost v Holešově je potvrzena nejen librety, ale i matrikami. V těch je titulován Annou byli tu 15. 7. 1735 kmotry nemanželského dítěte. 6. 8. 1735 zde dali pokřtít vlastní dceru Amalii Antonii, která jim o rok později zemřela (7. 10. 1736). Z Mingottioho společnosti potkáváme v Holešově ještě Annu Cosmi (!) — ex Italia oriunda — jako kmotru nemanželského dítěte 15. 7. 1735. Tato zpěvačka však kupodivu není v dosud známých holešovských librettech nikde jmenována. Ze zpěváků, které později angažoval v Brně Filippo Neri del Fantasia a Manfredi, vyskytují se v holešovských matri-

kách Domenico Casarini (č. 40). S ní byl patrně v příbuzenském vztahu Jacobus Cassarini (!) z Benátek, jehož manželce Marii se v Holešově narodila 17. 4. 1738 dvojčata. Celá řada jmen italských operistů se však do matrik nedostala a známe je pouze z libret. Jsou to například Laura Bambini, Domenico Battaglini, Dario Luca Catani, Giacinta Spinola, Carlo Dardozzi, Giuseppe Gabbiati, Chiara Orlandi atd. Vedle nich měl hrabě Rottal k dispozici řadu hudebníků i zpěváků domácího nebo aspoň německého původu, z nichž někteří se uplatnili naopak zase u italské operní společnosti v Brně (například Teresa Danese). Z členů holešovské zámecké kapely se nám podařilo objevit jen část. Jsou to:

Albertini, Reymund — aulae hujatis praefectus (jinde zase camerarius) byl nepochybně synem kapelníka olomoucké katedrály Thomase Albertiniho. Narodil se roku 1701 v Olomouci²⁴ a hudební nadání zdědil po svém otci. Místo v Holešově získal zřejmě pro své hudební schopnosti. 30. 9. 1734 se v Holešově oženil se zpěvačkou Johannou Seemannovou, dcerou ředitele kůru u sv. Mořice v Olomouci Tomáše Seemanna, kterou hrabě angažoval patrně pro její pěvecké schopnosti. Zdá se však, že po sňatku přestala Johanna Albertinová zpívat. 28. 5. 1735 se jí narodila dcera Cecílie (pokřtěná po hraběnce Rottalové), která však po roce zemřela (22. 6. 1736). Naposedly se v Holešově setkáváme se jménem Albertiniho 29. 8. 1736 při svatbě J. Mary, kde byl Albertini svědkem. Od roku 1740 figuruje jeho jméno v brněnských matrikách, podle nichž se Albertini stal kancelistou a hudebníkem hraběte Leopolda Dietrichsteina.

Andreides, Rosalia — viz Holzbauer, Ignác
Beer, Carolus — známý z libret č. 38 a 39, byl tenoristou hraběte Rottala a též (zatím neznámo kdy) hraběte Dietrichsteina. 10. 5. 1743 se ucházel o místo chorality v olomoucké katedrále a odůvodňoval to tím, že dostal vypověď jako všichni ostatní hudebníci »propter disturbia vero bellirichstein.

Čáda (Qzada), Carolus — fidicen aulicus. Jeho manželce se v Holešově narodili v letech 1738 až 1739 dva synové a oběma byl kmotrem Holzbauer. Čáda pocházel z Bystrého a oženil se v Brně 12. 8. 1737 s Beatricí, dcerou Antonína Poláka z Rudy (Eisenberg). Po roce 1740 se s ním opět setkáváme v Brně, kde je titulován jako musicus, ale při křtu jeho dcery Marie Terezie Beaty 19. 10. 1743 se o něm píše jako o mrtvém.

Danese, Johann Baptist — aulae venator (!) domini Holles. Jeho manželce Marii Kateřině se tu narodil 6. 1. 1738 syn, který byl pokřtěn podle hraběte Františka Antonína. Chlapec zemřel 25. 8. téhož roku a 28. 7. 1739 se narodil další syn pokřtěný stejným jménem. Oběma byla za kmotru Cecílie Rottalová. Zda byl J. B. Danese hudebník, nevíme, ale je to možné, neboť z holešovských libret známe zpěvačku Johannu Terezii Danese (Danesi), která s ním byla pravděpodobně příbuzná. Johanna Terezie však nebyla jeho dcerou. Ze zápisu o jejím sňatku s Václavem Pischlem 11. 2. 1738 se dovídáme, že jejím otcem byl Ferdinand Danese, za městnaný rovněž u holešovského dvora. Podle téhož záznamu pocházela rodina Danese z Vídně. Před svým příchodem do Holešova působil J. B. Danese jako lesník a baletní mistr u hraběte Qwestenberga v Jaroměřicích a podle názoru V. Helferta, byl Čech, který si jen poital.

Ducek viz Tuček, Jan
Holzbauer, Ignatius — compositor apud ill. dnum Holleschof (jinde compositor ducalis). Většina hudebníků zaměstnaných v zámeckých kapelách na Moravě bývá v aktovém materiálu označována jako servus, camerarius, ad aulam existens, laquai apod. a jen výjimečně se dovídáme, jakou hudební funkci plnili. V Holešově se naopak hudebníci hrdě hlásí k své hudební kvalitě, což můžeme chápat jako náznak toho, že se zde těšili vyššímu společenskému postavení než v jiných moravských kapelách. Skutečnost, že Holzbauer užíval v Holešově titul dvorního hraběcího skladatele,²⁷ je nepochybně mimořádným v našich tehdejších poměrech a nasvědčuje tomu, že Holzbauer nebyl v Holešově pouhým sluhou. První záznam v matrice o Holzbauerovi se týká jeho svatby s proslulou holešovskou zpěvačkou Rosalií Andreidesovou 30. 4. 1737. Rosalia Andreidesová byla dcerou Michala Andreidesa z Olomouce a podle dobových libret zpívala v Holešově nejméně od roku 1733. Když byla 8. 3. 1736 ještě jako svobodná kmotrou synovi holešovského lékárníka Peyerla, byla titulována jen ex aula Holles. Se jmény Ignáce a Rosalie Holzbauerových se jinak v holešovské matrice setkáváme vzácněji, než bychom vzhledem k jejich postavení očekávali. Holzbauer byl svědkem na svatbě Abrahama Schramka a Václava Pischla, jeho žena byla dvakrát za kmotru Čádovým dětem. Přesné datum odchodu I. Holzbauera z Holešova neznáme a nevíme ani, kam odešel. Podle MGG převládá zatím mínění, že

byl v Holešově až do roku 1742, kdy prý odešel do Vídně. Poněvadž podle našich zjištění byla holešovská kapela rozpuštěna pravděpodobně již roku 1740, vzniká tím v Holzbauerově životopise ještě větší mezera, neboť jeho přítomnost ve Vídni roku 1742 není bezpečně prokázána. Mara, Ignác — slavný český violoncellista — se narodil roku 1701 v Německém Brodě, zemřel roku 1783 v Berlíně. O jeho působení v Holešově nebylo dosud nic známo. 20. 8. 1736 se v Holešově oženil s Katořinou, dcerou Jana Follona, bývalého holešovského posla. V oddací matrice je titulován jako officialis et musicus apud ill. D. V Holešově se mu narodily dvě děti: Jan Sarkander (8. 1. 1738, zemřel 31. 3. 1738) a Helena Katořina (21. 1. 1740). Počátkem roku 1739 se zdržoval v Brně, neboť v matrice u sv. Jakuba je zapsán křest jeho syna Šebestiána Antonína (20. 1. 1739).

Monse, Johann Joseph — v Holešově titulován jen in servitiis existens apud dnum Holl. Že byl hudebníkem, se dovídáme ze záznamu o jeho svatbě v Brně 27. 6. 1736 s Annou Alžbětou, dcerou Tomáše Obermillera, kdy má za jménem titul musicus in servitio apud ill. comitem Rottal. Mündner, Johann Joseph — je znám pouze z brněnské oddací matriky. 9. 2. 1734 byl seznán s Marií Alžbětou, dcerou Františka Berholta, a byl titulován jako musicus in servitiis apud il. com. Rottal.

Orsler, (Urschler, Orschler), Johann Georg — je v letech 1731—1736 označován v matrikách jako aulae praefectus, takže bychom jej nepovažovali za hudebníka, kdybychom nevěděli, že skladatel téhož jména složil některé árie do opery č. 34. Měl na bečesátské skladeb v archivu collatorvské kapely v Brtnici a byl od roku 1758 prvním houslistou dvorní kapely ve Vídni.²⁸ Jeho vztah k hudbě je v matrikách jen nepřímo naznačen tím, že Orsler byl svědkem na svatbě Albertiniho a šel za kmotru dceři holešovského ředitele kůru. Je možné, že i další osoby, s nimiž podle matrik přicházel do styku, měly něco společného s hudbou. Jeho manželce Josefě se v Holešově narodil 1. 1. 1734 syn Julius Josef, který zemřel již 1. 6. 1735. Poslední záznam v matrice o Orslerovi je z 21. 2. 1736. Podle toho se zdá, že Orslerův odchod byl v nějaké souvislosti Holzbauerovým nástupem do funkce dvorního skladatele, což však zatím nelze prokázat z dalších dokladů. O Orslerově skladatelské činnosti v době jeho holešovského pobytu svědčí mimo jiné jeho oratorium Die beschuldigte Unschuld, které bylo provedeno 4. 4. 1733 u brněnských kapucínů.²⁹

Pischl (Pischel, Pischil), Václav, kterého známo z libret jako zpěvák, byl označován v matrikách z let 1738—1739 jako camerarius. Původně byl asi učitelem, neboť 14. 9. 1736 je v matrice zmíněn jakýsi Václav Pyssel — cantor scholae jako kmotr. Pocházel až z Milotína v Čechách a jeho otec se jmenoval Jan. 11. 2. 1738 se v Holešově oženil se zpěvačkou Janou Terezií Danese. Svědkem na svatbě byl Holzbauer a Mara. V Holešově se Pischlům narodily dvě děti — František Antonín (16. 10. 1738, zemřel 22. 11. 1740) a Marie Cecílie (6. 12. 1739) — pokřtěné podle jmen hraběte a jeho ženy. Některá Maria Barbara Pischlům byla v letech 1732—1734 komornou u kardinála Schratzenbacha v Brně a 30. 12. 1733 byla za kmotru dítěti V. M. Gureckého, z čehož lze soudit, že byla snad též příbuznou zmíněného Václava Pischla. Seemanin, Johanna Marina viz Albertini, Reymund

Seid, Joannes Ferdinandus — známý z libret jako zpěvák a skladatel, byl v matrikách označován jen jako aulae officialis. V letech 1732—1735 se mu v Holešově narodily dvě děti. 18. 3. a 7. 6. 1736 se ucházel o místo chorality v olomoucké katedrále. Při této příležitosti o sobě uvedl, že byl dříve dvorním hudebníkem hraběte Žerotína a nyní slouží ve stejné funkci u hraběte Rottala. Prohlašoval, že dobře zpívá, hraje na housle a též skládá.³⁰

Steher, Johann Sigmund — byl v době rozkvětu holešovské kapely v letech 1731—1740 rektorem školy a kůru v Holešově a nepochybně se také zúčastnil hudebního života na zámku. Kmotrem jeho dcery Marie Viktorie (23. 12. 1731) byl Orsler. Jeho první manželka Marie Antonie brněnské radní. Svatba se konala u sv. Jakuba v Brně 5. 2. 1738. Také Stehrovo jméno po roce 1740 z holešovských matrik mizí.

Šafářik, Jan — byl v letech 1733—1737 označen jednou jako tibicen(!) jednou jako aulicus. Roku 1736 byl svědkem na svatbě I. Mary.
Tuček (Ducek), Jan — byl při svatbě J. J. Mündnera v Brně roku 1734 svědkem a byl titulován musicus apud d. com. Rottal. V holešovské matrice je zaznamenán jen roku 1737 jako famulus dñi Holl. Jméno Tuček však bylo v Holešově časté již v polovině 17. století. Není vyloučena ani souvislost holešovského Jana Tučka s polním trubáčem Václavem Ignácem Tučkem, který sloužil v letech 1681—1694 u olomouckého biskupa v Kroměříži a později (1696) u hraběte Salma.⁴¹

Wildner, Adalbertus — se vyskytuje v holešovských rodných matrikách z let 1731—1735 střídavě jako ltuista nebo tubicen. Dvěma jeho dětem byl za kmotru Orsler.

Z uvedených fakt je patrné, že v třicátých letech 18. století vytvořil hrabě František Antonín Rottal na svém zámku v Holešově pozoruhodné kulturní centrum s neobyčejně lákavými existenčními podmínkami pro umělce. Bez toho bychom si totiž nevysvětlili, proč se většina hudebníků v Holešově brzy oženila. Výhodné existenční podmínky sem zřejmě přilákaly i zpěváky italských operních společností z Brna. Zatím není přesně známo, kdy a proč tato hudební idyla skončila. Názor V. Palečkové,⁴² že důvodem k rozpuštění kapely byla předčasná smrt hraběnky Marie Cecillie (roku 1743), ve které vidí Palečková hlavní mecenášku opery v Holešově, se nezdá být dostatečně podložený. Hraběnka zemřela 25. 11. 1743 ve věku 47 let, ale a zpěváků a nová se tu neobjevují. Proto se domníváme, že k rozpuštění kapely došlo asi již počátkem roku 1740 náhle a nečekaně, nespíše z hospodářských důvodů. Nelze též vyloučit, že v životě kapely se nepříznivě odrazil státní smutek po smrti Karla VI. Část hudebníků si našla zaměstnání v Brně (například Albertini, Čáda), jiní se pokusili uchytit se až ve Vídní (snad Holzbauer, Orsler) a jinde. Poněvadž se hraběti Rottalovi podařilo v Holešově soustředit tolik vynikajících hudebních sil, zdá se být zcela přirozené, že v tomto prostředí mohl vzrát i génius pozdějšího člena manheimské kapely a štrasburského dómského kapelníka Františka Xavera Richterských matrikách není nikde zaznamenáno⁴³ a ani v době rozkvětu holešovské kapely se s Richtrem nikde nesetkáváme. Definitivní konec holešovské kapely přivedila válka s Pruskem, jak to plyne z dopisu C. Beera olomoucké kapitule (viz výše), ale patrně již roku 1740 došlo v hudebním životě holešovského zámku k radikálním změnám.

Nejcennějším pramenem pro poznání barokní opery na Moravě by byl notový materiál. Ten se však na Moravě z této doby vůbec nedochoval. To nepřekvapuje u materiálu italských operních společností, protože ty se stěhovaly z místa na místo a materiál odvážely s sebou. Je to však zarážející u šlechtických kapel, kde hudební materiál byl zpravidla majetkem příslušného pána. Přesto neznáme ani jednu skladbu z kapely Schrattenbachovy nebo Rottalovy. Kroměřížský archiv obsahuje noty až z doby Hamiltonovy a Colloredovy, v Holešově se nedochovalo nic. I když je možné, že hrabě Rottal věnoval později některé své noty olomouckému biskupovi Leopoldu Egkovi,⁴⁴ nenajdeme z nich v Kroměříži také nic. O holešovském materiálu lze předpokládat, že byl skartován již na počátku 19. století, kdy nikdo netušil, že by tak staré noty mohly mít nějakou cenu. Celkem se zdá, že notový materiál barokně podobný osud jako většinu ostatní hudby z této doby; byl většinou spálen nebo jirrozpadat a staré noty byly považovány za zastaralé a zbytečné. Ne tedy náhodou máme v našich archívech dochovánu jen nepatrnou a spíše jen náhodnou než reprezentativní část hudební produkce z první poloviny 18. století.

Od skladatelů, jejichž opery se hrály v třicátých letech na Moravě, nemáme u nás dochovánu ani jednu operu. Pro poznání stylu, v jakém byla psána jejich hudba, můhou být užitečné některé instrumentální nebo chrámové skladby, které se od některých z nich dochovaly v našich archívech. Mezi chrámovou a operní árií nebo symfonií nebylo totiž v té době podstatných rozdílů. Pro studium specifických rysů tehdejších oper jsou však tyto památky přece jen nedostačující. Ze skladatelů, jejichž opery a oratoria se hrály na Moravě v první polovině 18. století, mají chrámové nebo instrumentální skladby ve fondech Ústavu dějin hudby Moravského mu-

sea v Brně tito autoři: G. Bononcini, A. Caldara,⁴⁵ B. Galuppi, V. M. Gurecký, J. A. Hasse, I. Holzbauer,⁴⁶ L. Leo, D. Sarri, A. Vivaldi.⁴⁷ Nejvíce žolíme toho, že se u nás v hojnějším počtu nedochovala díla Gureckého a že neznáme ani jednu z oper G. N. Albertiho, E. Bambiniho, Constantiniho, Lucchiniho a dalších.

Je překvapující, že zájem o operu byl velmi intenzivní v církevních kruzích. Viděli jsme to již u kardinála Schrattenbacha, který dal provádlět opery ve svých rezidencích. Ale i olomoucký kanovník hrabě F. J. Troyor (pozdější olomoucký biskup v letech 1745—1758) převzal roku 1734 záštitu nad operou Argenide v Brně (č. 18). Přítelem opery musel být též prelát olomoucké kapituly hrabě Jan Matyáš z Thurnu a Valossassiny, v jehož hudební sbírce sepsané roku 1747 byly opery od A. Fiore, A. Fiorilliho, L. Lea, A. Scarlattiho, L. Vinciho a oratoria od Gureckého, Míči a Orslera.⁴⁸ Nic z těchto hudebnin se bohužel nedochovalo. Vzhledem k zájmu olomouckých církevních hodnostářů o operu je překvapující, že první libreto z Olomouce známe až z roku 1761. Bylo to komické intermezzo Il Tracollo od G. B. Pergolesiho, dávané pod záštitou barona Jana Václava Freienfelse.⁴⁹ Zda lze považovat za operu oslavnou kompozici Josefa Gureckého Filia Sion (opere congrega melodiaco), složenou roku 1751 na počest 600. výročí přechodu premonstrátů na Hradisko u Olomouce,⁵⁰ nevíme, protože dílo se nedochovalo.

Mohli bychom si závěrem položit otázku, jaký společenský dosah měla barokní opera na Moravě. Nejvíce se o poznání opery v širších společenských vrstvách zasloužila opera Angela Mingottiho v Brně, jejíž představení byla veřejně přístupná. Bylo jich zřejmě tolik, že je zhlédlo velmi mnoho návštěvníků. Omezenější okruh posluchačů měla opera v Jaroměřicích, Holešově, Kroměříži a Vyškově, ale ani tam nebyly nižší stavy z představení úplně vyloučeny. Domníváme se proto, že dramatická hudba, známá nejen z oper, ale i ze školních melodramat, jež měla velmi širokou publicitu, byla již před polovinou 18. století našim hudebníkům dobře známá.

POZNÁMKY

1 Nelze ničím prokázat, že by se konala operní představení v Kroměříži za vlády biskupa Karla Liechtensteina-Castelcora (1664—1695). Notulovo tvrzení o tom, že Biber osobně řídil v kroměřížských zahradách svá scénická divertimenta, je výmysl. Srov. Neull, P.: *Forgotten Musicians*. New York 1951, s. 18.

2 Helfert, V.: Hudební barok na českých zámečcích. Praha 1916. Helfertovy poznatky rozšířila v poslední době Straková, T.: Jaroměřice a jejich význam v hudebních dějinách Moravy — v tisku.

3 *Sehnal, J.*: Hudební literatura zámecké knihovny v Kroměříži. Gottwaldov 1960.

4 Za laskavé upozornění na tuto převážně unikátní libreto děkuji panu dr. Dušanu Ludvíkovi z university v Lublani.

5 Vyhledávání libret v Universitní knihovně v Brně mi usnadnila bibliografie V. Dokoupila a V. Telce Soupis starých tisků hudební povahy z fondů Universitní knihovny v Brně. Za laskavé dovoření k nahlédnutí do rukopisu tohoto díla autorům děkuji.

6 Byly prostudovány matriky kostela sv. Petra a Pavla v Olomouci, sv. Vavřince v Přerově (Státní archiv Olomouc), kostela P. Marie v Kroměříži, Nanebovzotí P. Marie ve Vyškově, Nanebovzotí P. Marie v Holešově (Státní archiv Brno), sv. Jakuba a sv. Petra a Pavla v Brně (Archiv města Brna).

7 Helfert, V.: Moje literární plány. — In: Vladimír Helfert. Brno 1956.

8 L'erezione del nuovo teatro, e tutto le mutazioni delle scene di quest' anno sono di rara invenzione del Sig. Gaetano Fanti.

9 Zprávu o provedení Santo Ermenogildo viz *Bužga, J.*: Einige Quellen zur Geschichte der Osteratorien in Prag und Brno . . . De musica disputationes Pragenses 1, 1972, s. 165. Libreta ostatních oratorií jsou doložena v SVK Olomouc a SVK Brno.

- 10 Libreta oratorií jsou mnohem kratší než libreta oper stejného formátu. Průměrně mají oratorní libreta 20 stran, zatímco operní libreta dosahují v jednojazyčné verzi až 80 stran.
- 11 Většinu údajů o Gureckém přejímám ze své připravované práce o hudebnících olomoucké katedrály.
- 12 Filmová kopie tohoto díla je uložena v Ústavu dějin hudby Moravského muzea, sign. J IV 31.
- 13 Srov. *Sehnal, J.*: Die Musikkapelle des Olmützer Bischofs Maximilian Hamilton. Die Musikforschung 24, 1971, s. 416.
- 14 Srov. jeho propouštěcí list vystavený v Brně 19. 7. 1738 (Státní archiv Olomouc, sign. F IV 49 IV a).
- 15 *Štědroň, B.*: Zemští trubači a tympanisté v Brně. Vlastivědný věstník moravský 7, 1952, č. 4, s. 168.
- 16 *Breitenbacher, A.*: Hudební arhív z bývalé piaristické koleje v Kroměříži. Kroměříž 1937, s. 10.
- 17 Ibid.: 9.
- 18 *... quia te favento hanc artem stylo Italico... Srov. *Sehnal, J.*: Hudební literatura, č. 62.
- 19 *D'Elvert, Ch.*: Geschichte der Musik in Mähren und Österreich-Schlesien... Brünn 1873, s. 192.
- 20 Pokud není uvedeno jinak, najdeme údaje o povolování operních představení v Brně v záležitostech uložených ve Státním archivu Brno, sign. B I B 47, kart. 72. Jsou seřazeny přibližně chronologicky. V mnohém se tyto údaje shodují s tím, co najdeme v základní literatuře (Dějiny českého divadla I. Praha 1968; *D'Elvert, Ch.*: op. cit.; *Müller, E. H.*: Angelo und Pietro Mingotti. Dresden 1917; *Rille, A.*: Die Geschichte des Brüner Stadt-Theaters 1734—1884. Brünn 1885), ale uvedl jsem je proto, že jsem je čerpal přímo z pramenů, a proto jsou přesnější a úplnější.
- 21 Podle laskavého sdělení doc. dr. Dřímala z Archivu města Brna stávala jízdnárna (Reitschul) přibližně v místech dnešní tělocvičny (Turnhalle) pod Špilberkem, kde byla vybudována roku 1693. Mingottimu se zamlouvala proto, že v ní byly oddělené lóže, což bylo pro divadlo zvláště vhodné.
- 22 Srov. Archiv města Brna, protokoly zasedání městské rady z roku 1732.
- 23 Zdá se, že Mingottioho divadlo stálo blízko k dnešnímu Šilingrovu náměstí, protože 24. 11. projednávala městská rada stížnost na operisty, že prý si postavili dřevěné ložení přímo proti oknu pokoje dominikánského lektora v nebezpečné blízkosti prachárny (Pulverthurm). Později se ukázalo, že tato zpráva nebyla pravdivá, ale přesto je pravděpodobné, že divadlo stálo v blízkosti dominikánského kláštera.
- 24 Činohra se hrála v tzv. Salmovském domě — dnešním Domě pánů z Kunštátu. Tento dům pronajímalo město hlavně obchodníkům s plátnem, kteří platili za pronájem krámů přes 1000 zlínských za rok. Komedianti platili například za dobu od 26. 12. 1732 do 11. 2. 1733 — 57 fl. 30 kr. činže a za dobu od 10. 5. 1733 do 24. 6. 1733 — 54 fl. Srov. Archiv města Brna, rkp. 638.
- 25 Pro moravské gubernium nebylo povolování divadelních produkcí v adventě tak úplně samozřejmé. Ještě 19. 10. 1728 podal kardinál u císaře stížnost na gubernium, že povolilo úplně divadelní společnosti (patrně Felixe Kurtze) v Brně hrát i v adventě, protože prý herci slibili hrát pouze hry o svatých. Kardinál se snažil pomluvit herce tvrzením, že prý jsou mezi nimi luteráni a že názvy her jsou sice zbožné, ale ve vlastní hře se vyskytují komické výstupy, které mohou urážet náboženské city. Demagogicky spojil zprávy o výskytu tajných luteránů na Moravě s nějakými živelnými katastrofami, jež v poslední době postihly Moravu. Císař předal kardinálovu stížnost guberniu, které na ni reagovalo hlavně tím, že prohlásilo kardinálovu a zkruslenou a nepravěm zasáhl do pravomoci politické. Gubernium se současně zastalo brněnských herců, na které prý si zatím nikdo nestěžoval. Z celé záležitosti je patrný napjatý a nedůtklivý poměr mezi kardinálem a guberniem. S touto kardinálovou rigorózností podivně kontrastuje jeho velký zájem o italskou operu. Blíže o zmíněné aféře viz cit. pramen v poznámce 20.
- 26 Srov. o tom též *Hálová-Jahodová, C.*: Reduta. Opus musicum 2, 1970, č. 9—10, s. 302—308.
- 27 *... dass ein Jeder seinem Stand nach mit Vergnügen solchen (roz. Opern) beywohnen könne.
- 28 Archiv města Brna, protokoly městské rady z roku 1730.
- 29 *Müller, E. H.*: op. cit.: 13, XCI.
- 30 Linguae italianae magister je titulován v sdružení dopisu principála Franze Bentsche z 1. 10. 1736.
- 31 *Müller, E. H.*: op. cit.: Anhang 1.
- 32 Doprovázet ji měl malý dobrý orchestr. Poněvadž tehdy ještě trval státní smutek za císařovnu vdovu Alžbětu, doporučilo gubernium Spinole, aby koncert raději uspořádala v nějakém soukromém šlechtickém domě. Žádost G. Spinoly viz cit. pramen v poznámce 20.
- 33 V této souvislosti poukazuje na libreto pastorální serenády Ritorno d'Amante, dávané roku 1722 ve Vratislavi, neboť dokládá podobnou praxi i u jině větve Rottalů. Serenádu totiž provedli dámy a kavalíři na oslavu jmeniny hraběnky Antonio Kotulinské, rozené Rottalové. Hudbu k serenádě složil Pietro Viocca. Libreto serenády viz Universitní knihovna Brno, sign. CH Bibl. V. G. 7. přív. 11.
- 34 *Sehnal, J.*: Hudebníci 17. století v matrikách kostela sv. Petra a Pavla v Olomouci. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci 1965, č. 123, s. 8.
- 35 Státní archiv Olomouc, Archiv olomoucké kapituly.
- 36 *Hejferl, V.*: Hudební barok na českých zámcích. Praha 1916, s. 167—168.
- 37 Ducalis znamená sice vévodský, ale jde zřejmě o ztvárnění nadsázku, protože Frant. Ant. Rottal byl hrabě.
- 38 *Straková, T.*: Hudebníci na collatovském panství v 18. století. Časopis Moravského muzea vědy společenské, 51, 1966, s. 248.
- 39 Libreto této kompozice viz Universitní knihovna Brno, sign. R. P. I. dd/I. RZ. f. 18. adl. 7.
- 40 Státní archiv Olomouc, Archiv olomoucké kapituly.
- 41 *Sehnal, J.*: Die Musikkapelle des Olmützer Bischofs Karl Liechtenstein—Castoleorn in Kremsier. — In: Kirchenmusikalisches Jahrbuch 51, 1967, s. 93, 113.
- 42 *Palečková, V.*: Hudba na hološovském zámku. Časopis Moravského muzea 34, 1949, č. 2, s. 234.
- 43 Srov. též *Schwarz, R.*: F. X. Richter, jeho život a působení. Hološov 1969.
- 44 Srov. *Sehnal, J.*: Kapela olomouckého biskupa Leopolda Egka (1758—1760) a její repertoár. Časopis Moravského muzea — vědy společenské, 50, 1965, s. 213.
- 45 Ústav dějin hudby Moravského muzea patří k institucím, které jsou na Caldarovy skladby nejbohatší na světě. Viz *Greenwood, B. L.*: Antonio Caldara — A Checklist of his Manuscripts. Studies in Music 7, 1973, s. 28—42.
- 46 Nejstarší dochovaná skladba od I. Holzbaucera na Moravě je mše z kostela sv. Jakuba v Brně, která je datována 1739. Chronologicky je jí nejbližší až Missa S. Francisci Xaverii opsaná 11. 11. 1746 pro kostel na Kopočku. Obě skladby jsou uloženy v Ústavu dějin hudby Moravského muzea v Brně.
- 47 A. Vivaldi byl v úzkém styku s brněnskou kapelou hraběte Collalta, v jejímž inventáři je zaznamenáno 16 Vivaldiho skladeb, z toho 9 unikátů. Z Vivaldiho děl však se v moravských hudebních fondech z 18. století dochovalo jen unikátů Salvio Regina (sign. A 13.938). Viz *Stravana 1, 1969, s. 74—76; Demoulin, J. P.*: Un Salvo Regina inconnu. Vivaldiana 1, 1969, s. 143—146.
- 48 Státní archiv Olomouc, Archiv olomoucké kapituly, kart. 870. Thurnův hudební inventář viz *Sehnal, J.*: Nové příspěvky k dějinám hudby na Moravě v 17. a 18. století. Časopis Moravského muzea 59, 1974 — v tisku.
- 49 *Sehnal, J.*: Hudební literatura, č. 201.
- 50 Tištěné libreto viz Státní archiv Olomouc, Archiv olomoucké kapituly, bez signatury.

<p>ARGIPPO DRAMA PER MUSICA DA RAPPRESENTARSI IN BRUNA, NEL NOVO TEATRO ALLA CAVALLERIZA CONSECRATO SUA ECCELLENZA MICHALE ERMANN DEL S. R. I. CONTE DI ALTHAN, Consigliere Intimo Attuale e Cava- liere della chiave d'oro di sua M. C. e Cat. Supremo Camerario della Moravia. Nel Carnevale dell' Anno 1733. <i>Con Licenza Ordinaria.</i> In Bruna nella Stamparia di Giacomo Massimiliano Swoboda.</p>	<p>ARGIPPO Welches zu Brünn in der Faschings-Zeit in der Hochschol auf dem Theatro im Jahr 1733. vorge- stellet; Und dediciret Dem Hoch- und Wohl-Gebohrnen Herrn, Herrn Michael Hermann Joseph / Des Heil: Römischen Reichs Grafen von Altbau, Freyherrn zu der Goldburg und Murrstädten, auff Josephsburg, Frain und Reibhaußel, der Röm: Kayser- und Königlichen Majestät würcklicher geheimer Rath, Cammerer, und Oberster Landes-Cammerer im Marggraffthumb Mähren. Mit Bewilligung der Obrigkeit. Gedruckt zu Brünn, bey Jacob Maximilian Swoboda.</p>
---	---

Obr. 1 Titulní list libreta opery Argippo — prvního známého brněnského operního libreta (1733)

<p>ATTORI.</p> <p>Argippo Re di Cingone prima Amante di Zanaida, ora sposo d' Osira. <i>La Sig. Margarita Flora Veneziana.</i></p> <p>Tissaro. Gran Mogor, e Padre di Zanaida. <i>Il Sig. Giovanni Micchielli Padovano.</i></p> <p>Zanaida Amante d' Argippo, di cui si crede già sposa. <i>La Sig. Giacinta Spinola, Constantini Fiorentina.</i></p> <p>Osira Sposa di Argippo. <i>La Sig. Laura Bambini di Pesaro.</i></p> <p>Silvero Cugino del Gran Mogor, e sposo occulto di Zanaida. <i>Il Sig. Domenico Battaglini di Pesaro.</i></p> <p>~~~~~</p> <p>Gli Intermezzi saranno rappresentati dalla,</p> <p><i>La Sig. Laura Bambini di Pesaro.</i> <i>Il Sig. Matteo Lucchini.</i></p> <p><i>La Musica è del Sig. Antonio Constantini, a Riserva d' alcune</i> <i>Arie poste al piacere de Virtuosi.</i></p> <p style="text-align: right;">MHA.</p>	<p>Auffretende Personen.</p> <p>Argippus König in Cingo, vormahliger Amant Zanaidæ, hernach Osiræ Bräutigamb. Die Jungfrau Flora von Benedig. Tissar, grosser Mogor, und Zanaidæ Vatter. Der Herr: Johann Michaeli von Benedig. Zanaida Argippi Liebhaberin, dessen sie sich bereits eine Braut zu seyn vermeynet. Die Frau Hiacinta Costantini Spinola von Florente. Osiri, die würckliche Braut Argippi. Die Frau Laura Bambini von Pesaro. Silverus, des grossen Mogors Vetter, und Zanaidæ unbewuster Bräutigamb. Der Herr: Domenico Ballaglini von Pesaro.</p> <p>~~~~~</p> <p>Die Zwischen-Spiele werden von der Frau Cecilia Monti, und von dem Herrn Bartholomæo Cajo representiret werden. Die Poësie ist von Herrn Antonio Salvi, einen Florentiner. Die Music ist des Herrn Antonio Constantini, ohne etwelchen Titeln, welche dem Beibehalten der Virtuosen überlassen seyn.</p> <p style="text-align: center;">B</p> <p style="text-align: right;">Der.</p>
---	--

Obr. 2 Obsazení opery Argippo (Brno 1733)

X X X

ECCELENZA

NELL' uscire sulle Scene di questa Nobilissima Città un Dramatico componimento, che incontrò altre volte l'universale aggradimento, ed' applauso mi fo coraggio mettergli in fronte il venerato Nome dell' E. V. In fatti qual personaggio più conspicuo e riguardevole di voi trascielger poteasi? io non mi accingo à metter in vista del mondo le rare virtù, che adornano il vostro bel animo, mentre sarebbe questa opra di gran volume quindi è che soprasiendendo dalla vasta e difficile impresa di encomiare un' Eroe, di cui

cui per publicarne le lodi vorrebbero, non una, ma cento Lingve, mi riservo solamente colla presente Dedicazione à rassegnare all' E. V. il mio profondo inalterabil rispetto, e nel mentre ossequiosamente mi prostro, sempre più mi protesto

DI VOSTRA ECCELLENZA

Umilissimo Devotissimo Obligatissimo
Servatore Osservator.

Angelo Mingotti.

Obr. 3 Dedikace A. Mingottiho hraběti Althanovi v libretu opery Argippo (Brno 1733)

GAMBISE SACRILEGO,
DRAMA TRAGICO PER MUSICA
Da rappresentarsi in Bruna
Nel Nuovo Teatro della Taverna.
CONSECRATO
ALL' ALTEZZA EMINENTISSIMA
IL SIGNOR CARDINALE
WOLFFANGO ANNIBALE
DI
SCHRATTENBACH,
Protettore della Germania, Vescovo
d' Olmitz, Duca, Principe del Sac. Rom.
Imp. Conte della Regia Capella di Boemia, e Con-
figliere di Stato Attuale di Sua Maestà
Cesarea e Cattolica.

Nell' Autunno dell' Anno 1736.
CON LICENZA ORDINARIA

In Bruna nella Stamperia di Maria Barbara Swobodiana.

Der
Gott-schänderische **Cambyles**
Musicalisches
Trauer-Spiel
So auff dem neu-errichteten Schön-Platz
in der so genannten Taffern der Königlischen Stadt
Brün im Warggraffthumb Währen, vorgestellet und
abgesungen worden,
Während der Herbsts-Zeit des Jahres 1736.
Zugeschrieben
Ihrer Hochfürstlichen Eminenz
Dem
Hochwürdigst- Hochgebohrnen Fürsten, und
HERZOG, HERZOG
WOLFFANGO
Der Heil. Röm. Kirchen (Titul.) S. Marcel-
li Priestern, Cardinalen von Schrattenbach, Protecto-
ri Germaniez, Bischoffen zu Olmitz, Herzogen, des Heil.
Römischen Reichs Fürsten, und der Königl. Böheimischen Capel-
len Grafen, wie auch der Königl. Kaiserl. Majestät
würklichen geheimen Rath, &c. &c.
Mit Bewilligung der Obrigkeit.
Gedruckt zu Brunn, bey Maria Barbara Swoboda, Wund. 1736.

Obr. 6 Titulní list opery Cambise sacrilego (Brno 1736)